

ВІКТИМОЛОГІЧНА ПРОФІЛАКТИКА ЗЛОЧИНІВ, УЧИНЕНИХ ЩОДО НЕПОВНОЛІТНІХ

Заросинський Ю.Л., кандидат юридичних наук, доцент, професор кафедри кримінології та кримінально-виконавчого права НА ВС

Віктимологічна профілактика злочинів, учинених щодо неповнолітніх є складовою частиною загальної профілактики злочинності і один із засобів соціального регулювання суспільних відносин з метою нейтралізації детермінант злочинності.

Докорінні соціально-економічні зміни в Україні, криза традиційних інститутів соціалізації молодого покоління, порушення механізму спадкоємності поколінь, відчуження неповнолітніх від культури, ціннісних орієнтацій юнаків та дівчат в сфері праці, відсутність певних політико-правових основ роботи з неповнолітніми, доводять, що нині виникла потреба не тільки вирішувати окремі проблеми підлітків, а й виділити віктимологічну профілактику злочинів вчинених щодо неповнолітніх у самостійний, специфічний, пріоритетний напрямок у діяльності держави. Головним завданням, якої при цьому має бути створення відповідних умов, здатних максимально стимулювати власні творчі сили молоді особи, дати простір до її саморозвитку і самореалізації для активної участі у становленні України як самостійної держави, її духовного відродження.

Система заходів віктимологічної профілактики злочинів вчинених щодо неповнолітніх базується на засадах загальносоціального характеру, які призначені забезпечити необхідний рівень добробуту, культури, виховання та навчання молодих людей. Ця система заходів повинна діяти у співвідношенні з соціальною, економічною, молодіжною, карною політикою держави, яка реалізується через низку цільових програм надання матеріальної та іншої допомоги сім'ям і дітям, запобігання бездоглядності та правопорушень щодо неповнолітніх; забезпечувати діяльність усіх суб'єктів профілактики злочинів щодо неповнолітніх, яка спирається, на відповідну інформаційно-аналітичну базу та забезпечується бюджетним фінансуванням.

Наявність особливостей у системі заходів віктимологічної профілактики обумовлена зі специфікою правового та фактичного становища неповнолітніх, як вікової групи населення, що найбільш гостро відчуває формуючий вплив негативних факторів соціального середовища, специфікою детермінант злочинності, а саме: недоліки у галузі сімейного, шкільного, трудового виховання неповнолітніх, організації їх дозвілля, а також в діяльності правоохоронних органів, що проводять боротьбу зі злочинністю.

Віктимологічна профілактика злочинів щодо неповнолітніх повинна здійснюватися за такими напрямками: - пропаганда правових

знань через ознайомлення читацької та глядацької аудиторії з основними правами та обов'язками громадян, роз'яснення кримінально-правових понять (крайня необхідність, необхідна оборона, затримання злочинця) тощо. Важливим заходом загальної віктимологічної профілактики є правове виховання. Практика свідчить про те, що деякі злочини було вчинено завдяки правовій недосвідченості потерпілих; - привернення уваги до питань, пов'язаних із винністю самого потерпілого, тобто такої поведінки жертви, коли вона створює умови, що сприяють учиненню злочину; - виступи, через засоби масової інформації, спеціалістів – юристів, психологів, педагогів з практичними рекомендаціями, як уберегти себе від злочинних посягань; - оперативне інформування населення про кримінальну ситуацію у регіоні, з метою упередження можливих злочинних посягань; - висвітлення в засобах масової інформації антигромадської діяльності неформальних підліткових угруповань та пропаганда альтернативних їм організацій; - роз'яснення батькам, що їх поведінка є взірцем для дитини, і найкраща профілактика – це їх особистий приклад правильного поводження.

Існує точка зору, що навчити дітей тих чи інших правил можна лише за допомогою багаторазових тренувань, але, як свідчить практика, це далеко не так. Наші діти навчаються у нас навіть тоді, коли ми абсолютно впевнені, що вони зайняті своєю справою і не помічають нічого навколо. Тому віктимологічна самопрофілактика батьків – дієва «школа виживання» для їх дітей в екстремальних ситуаціях.

Надзвичайно корисним у віктимологічній профілактиці злочинів, учинених щодо неповнолітніх, є просвітницька робота з батьками, які, по-перше, краще за інших знають своїх дітей, їх переваги та недоліки; по-друге, можуть здійснювати найефективніший вплив.

Систематизація та узагальнення рекомендацій, що надаються у численних літературних джерелах, дозволяє запропонувати такі основні напрями для забезпечення дітей та підлітків.

Формування вмінь та навичок розпізнання зловмисних людей за їх зовнішністю та звичками. Слід звернути увагу на особливості поведінки та реакції підозрілих людей (пересування швидкою ходою на обмеженому просторі, закладання рук за спину, відпочинок навприсядки) – це також ознаки кримінального досвіду.

Важливо, щоб неповнолітній умів діагностувати людей, які перебувають у так званих «небезпечних станах» – алкогольного чи наркотичного сп'яніння. Поведінка таких осіб характеризується агресивністю, слабкою керованістю та зниженим усвідомленням характеру своїх дій, можливе підвищення фізичної сили. За зовнішніми ознаками для людей у стані сп'яніння характерне почервоніння обличчя, важка та неординована хода, порушення організації та змісту мовлення, для осіб у стані наркотичного сп'яніння

– блідість шкіри обличчя, стале розширення зіниць, неадекватний та бурхливий вияв емоцій (безпідставний сміх, плач).

З метою запобігання злочинним посяганням та забезпечення особистої безпеки неповнолітні мають володіти навичками виявлення брехні та нещирості, виходячи з мовних повідомлень та особливостей невербальної поведінки. У мові головними ознаками цього є: 1) компетентність та поінформованість – коло міркувань особи обмежене досвідом, кваліфікацією, освіченістю людини, її здатністю до фантазування, ґрунтується переважно на емоціях, нерідко за основу розповіді беруться ситуації з кіно, літератури; 2) мовна характеристика – повідомлення насичені складною термінологією, з метою надання словам більшої вагомості; стиль та спосіб використання такої термінології свідчить про невластивість даній особі, створюється враження, що людина не говорить своїми словами; 3) унікальність висловлювань – манера висловлювати думки стереотипізована, схематична, повідомлення позбавлені деталей, конкретизації; з приводу таких висловлювань може виникнути підозра, що таке вже чули; 4) емоційна насиченість та переконливість – висловлювання позбавлені емоційності (інколи відповідні емоції можуть інсценуватися), переконливість досягається шляхом посилення на інших авторитетних осіб, а не за допомогою емоційної насиченості мови; 5) невідповідність у висловлюваннях – у правдивих судженнях можуть траплятися невідповідність, неузгодженість, а фальшиві є або ж зовсім нереальними, або продуманими до дрібниць; 6) рольова позиція – у фальшивих повідомленнях частіше згадується позиція стороннього спостерігача – «так усі роблять», «так кажуть», можливе штучне зайняття чужої позиції з метою завоювати довіру, привернути до себе увагу.

Серед невербальних ознак (міміка, жести) слід звертати увагу на прикривання рукою з одночасним торканням великого пальця руки до щоки, короткі торкання до різних частин носа; відтягування комірця до шиї; часте погладжування волосся; маніпулювання предметами. Крім того, людина, яка говорить неправду, виявляє нервозність, що виявляється у частому палінні, покашлюванні, потиранні долонь, можливі неконтрольовані фізіологічні прояви – потовиділення, почервоніння або збліднення обличчя, прискорене дихання та серцебиття.

Про ворожість та агресивність можуть свідчити такі прояви, як скорочення дистанції між особою та об'єктом можливого нападу; зсування м'язів лоба донизу, від чого утворюється похмурий вигляд, зосередження погляду на певній частині тіла обраної жертви; стискання та розтискання рук, кулаків; тіло набуває захисної або агресивної пози.

Важливим чинником у захисті дитини є те, що батьки можуть її навчити, щоб вона ніколи не сідала до чужої машини; не брала

подарунків від сторонніх (навіть знайомих) людей без дозволу батьків; голосно кричала та за можливості втікала, якщо хтось хоче застосувати силу; нікого не впускала до квартири, коли залишається вдома на самоті; кликала на допомогу міліцію, перехожого або будь-кого іншого, якщо чиясь дитина в небезпеці; усе розповідала батькам, навіть те, у чому соромно зізнатися.

Слід застерігати дитину, що злочинні наміри стосовно неї можуть бути не лише у незнайомих людей: є досить багато випадків, коли дитина стає жертвою не чужої людини, а добре їй знайомої, і через це не сприймається як той, хто може завдати шкоди.

ФОРМИ ТА МЕТОДИ ДІЯЛЬНОСТІ ОВС У СФЕРІ ПРОФІЛАКТИКИ ПРАВОПОРУШЕНЬ СЕРЕД ДІТЕЙ

Квітка Я.М., кандидат юридичних наук, доцент, професор кафедри адміністративної діяльності НАВС

Боротьба з правопорушеннями серед молоді, забезпечення ефективності основних напрямків профілактики антисуспільних проявів серед цієї категорії населення є досить актуальним питанням для держави.

Ефективність діяльності ОВС у сфері боротьби з бездоглядністю та профілактики правопорушень серед дітей значною мірою залежить від форм та методів, які використовуються для здійснення цієї діяльності.

Форми діяльності ОВС з профілактики правопорушень – це сукупність однорідних за своєю правовою природою та характером груп дій, які провадяться з метою виявлення та усунення причин та умов вчинення неповнолітніми правопорушень, а також здійснення корекції поведінки неповнолітніх, що складають “групу ризику”.

Вибір конкретної форми діяльності або їх сполучення залежить від багатьох факторів: видів профілактики (загальна або індивідуальна), обставин (об’єктивних та суб’єктивних), які обумовлюють вчинення неповнолітніми правопорушень; об’єктів та суб’єктів профілактики тощо.

Форми діяльності ОВС у сфері профілактики правопорушень серед дітей можна розподілити на організаційні, тобто ті, що не спричиняють правових наслідків, і правові, які спричиняють юридичні наслідки.

До організаційних можна віднести роз’яснювальну роботу серед дітей, правову агітацію та пропаганду, правове виховання, організаційну допомогу громадським об’єднанням, взаємодію із засобами масової інформації, підготовку кадрів, підготовку науково обґрунтованих рекомендацій і пропозицій щодо удосконалення діяльності ОВС у сфері профілактики правопорушень серед дітей та їх впровадження у практичну діяльність тощо. Значне місце посідає